

KOLME ITÄISEN KUMPPANUUDEN NAAPURIMAATA ETELÄ-KAUKASIASSA

Vuonna 2009 alkunsa saanut EU:n itäisen kumppanuuden politiikka kattaa kuusi entisen Neuvostoliiton valtiota eli Armenian, Azerbaidžanin, Georgian, Moldovan, Ukrainan ja Valko-Venäjän. Sillä on tuettu näiden maiden poliittisia, sosiaalisia ja taloudellisia uudistuspyrkimyksiä demokratian ja hyvän hallinnon, energian toimitusvarmuuden, ympäristönsuojelun sekä taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen edistämiseksi. Kaikki osallistujamaat (lukuun ottamatta Valko-Venäjää, jonka jäsenyys on keskeytetty) lähettävät valtuuskuntansa Euronestin parlamentaariseen edustajakokoukseen.

Asiasta vastaavien ulkoasiainvaliokunnan ja kansainvälisen kaupan valiokunnan työn ohella parlamentilla on suhteista Etelä-Kaukasiaan vastaava pysyvä valtuuskunta ([DSCA](#)), joka valvoo EU:n suhteita kolmeen Etelä-Kaukasian valtioon Georgian parlamentaarisen assosiaatiovaliokunnan, Armenian parlamentaarisen kumppanuusvaliokunnan ja Azerbaidžanin parlamentaarisen yhteistyövaliokunnan puitteissa sekä seuraa Etelä-Kaukasiaa ja Georgian kriisiä käsittelevän EU:n erityisedustajan työtä.

GEORGIA

[EU:n ja Georgian välinen assosiaatiosopimus](#), johon sisältyy pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue, tuli voimaan heinäkuussa 2016. Georgia on tehnyt merkittävää työtä lainsäädäntönsä mukauttamiseksi EU:n vaatimuksiin, mikä johti muun muassa lyhytaikaista oleskelua koskevaan viisumivapauteen Schengen-alueella maaliskuusta 2017 alkaen. EU on Georgian tärkein kauppakumppani. Vuonna [2022](#) sen osuus Georgian kaupan kokonaisarvosta oli 20,5 prosenttia. EU on myös sen suurin rahoitustuen antaja: vuosiksi 2021–2024 Georgialle myönnettiin 340 miljoonaa euroa rahoitusta. Sen painopisteinä olivat talous, instituutiot, oikeusvaltioperiaate, turvallisuus, ympäristö- ja ilmastokestävyys, digitalisaatio, sukupuolten tasa-arvo ja osallistava yhteiskunta. Assosiaatiosopimuksen täytäntöönpanoa valvovan EU–Georgia-assosiaationeuvoston viimeisin kokous pidettiin 20. helmikuuta 2024 Brysselissä.

Georgian vuonna 1989 alkanutta poliittista ja taloudellista uudistumista ovat leimanneet sisällissota, alueelliset konfliktit ja vakavat talouden taantumukset. Tilanteessa, jossa Venäjä miehittää Abhasiaa ja Tshinvalin aluetta / Etelä-Ossetiaa, georgialaiset ovat panneet toivonsa siihen, että maa lähentyisi EU:ta ja Natoa. Pian sen jälkeen, kun Ukraina oli esittänyt pyynnön Euroopan unioniin liittymisestä, Georgia (yhdessä Moldovan tasavallan kanssa) jätti 3. maaliskuuta 2022 oman ehdokasmaan asemaa koskevan hakemuksensa. Eurooppa-neuvosto päätti myöntää Georgialle ehdokasmaan aseman 14. joulukuuta 2023 edellyttäen, että [8. marraskuuta 2023 annetussa komission suosituksessa](#) esitetyt asiaankuuluvat toimet toteutetaan.

Maan hallitus hyväksyi maaliskuussa 2024 Georgian EU:hun liittymistä koskevan toimintasuunnitelman vuodelle 2024.

EU on toistuvasti korostanut horjumatonta tukeaan Georgian itsenäisyydelle, suvereniteetille ja alueelliselle koskemattomuudelle sen kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä, kuten Euroopan parlamentti korosti Georgian miehityistä alueista kymmenen vuotta Venäjän hyökkäyksen jälkeen [14. kesäkuuta 2018 antamassaan päätöslauselmassa](#) sekä viimeisimmässä [28. helmikuuta 2024 antamassaan päätöslauselmassa yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan täytäntöönpanosta](#).

EU tukee konfliktin ratkaisemiseksi toimia, joita on toteutettu Etelä-Kaukasian ja Georgian kriisiä käsittelevän EU:n erityisedustajan toiminnan, EU:n tarkkailuoperaation sekä vakautta ja rauhaa edistävän EU:n välineen avulla ja joilla täydennetään Geneven kansainvälisiä neuvotteluja. EU:n ja Georgian vuotuinen strateginen vuoropuhelu on osoitus luottamuksesta osapuolten välisissä suhteissa. Georgia on myös antanut merkittävän panoksen useisiin EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan operatioihin vuonna 2014 voimaan tulleen Georgian osallistumista koskevan puitesopimuksen perusteella. Toisaalta Georgia ei ole yhtynyt EU:n Venäjälle ja Valko-Venäjälle asettamiin pakotteisiin. Toukokuussa 2023 Georgian hallituksen päätös jatkaa lentoja Venäjälle herätti epäilyjä sen sitoutumisesta yhtenäistämään käytäntöjään EU:n kanssa.

Georgian poliittista ja mediakenttää leimaa edelleen jyrkkä polarisoituminen. Muutaman viime vuoden aikana kyseenalaiset kehityssuuntaukset ovat osoittaneet demokratian taantumista ja kansalaisvapauksien heikentymistä. Niihin lukeutuvat muun muassa vuoden 2020 parlamenttivaalien ja vuoden 2021 kunnallisvaalien aikana havaitut puutteet ja väärinkäytökset sekä useat toimittajiin ja media-alan työntekijöihin kohdistetut sanalliset tai fyysiset hyökkäykset. Lisäksi Georgian hallitseva puolue on äskettäin esittänyt uudelleen sellaisen lainsäädännön käyttöönottoa, jolla tiukennettaisiin kansalaisyhteiskuntaa koskevia rajoituksia, vaikka ihmisoikeusvalvojat ja kansainväliset kumppanit, kuten EU ja Yhdysvallat, ovat ilmaisseet asiasta huolensa. Jos lakiesitys hyväksytään, yli 20 prosenttia rahoituksestaan ulkoisista lähteistä saavat kansalaisjärjestöt velvoitettaisiin ilmoittamaan, että ne "ajavat ulkovaltojen etuja". Georgian pääkaupungissa Tbilisissä on järjestetty joukkomielenosoituksia, joissa mielenosoittajat ovat vaatineet lakiesityksen peruuttamista, koska heidän mielestään esityksellä pyritään horjuttamaan riippumattomien, ulkomailta rahoitusta saavien organisaatioiden ja tiedotusvälineiden arvostusta sekä etäännyttämään maata Euroopasta ja lähentämään sitä Venäjän kanssa. Jatkuvat jännitteet valtaapitävän enemmistön ja opposition välillä sekä avoimuuden ja osallistavuuden puute ovat myös usein haitanneet uudistusprosessia. Georgiassa on määrä pitää parlamenttivaalit lokakuussa 2024, mikä on merkittävä koetus Georgian demokratialle. EU on huolissaan erinäisistä valtaapitävän enemmistön toimista, kuten Venetsian komission vaalilakia koskevien suositusten huomiotta jättämisestä, sen toistuvista yrityksistä saada läpi "ulkomaisia agentteja" koskeva laki sekä ilmeisistä pyrkimyksistä tiivistää suhteita Venäjään ja loitontua samalla lännestä. Samaan aikaan mielipidekyselyjen mukaan Georgian yhteiskunta tukee suurelta osin maan liittymistä EU:hun jopa Georgian ja Venäjän

kauppasuhteiden katkaisemisen kustannuksella. Sen vuoksi tulevia vaaleja pidetään Georgian tulevaisuuden kannalta keskeisinä.

A. Euroopan parlamentin kanta ja parlamenttien välinen yhteistyö

Euroopan parlamentti on aina tukenut voimakkaasti Georgian kansan Eurooppaan suuntautuvia pyrkimyksiä. Se on painottanut, että Georgian on tärkeää panna täytäntöön 8. marraskuuta 2023 annetussa komission suosituksessa esitetyt asiaankuuluvat toimet, myös disinformaation torjuntaa koskevat toimet, mukautua yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, parantaa parlamentaarisen valvonnan toteutumista ja puuttua poliittiseen polarisoitumiseen, vähentää oligarkkien vaikutusvaltaa ja torjua korruptiota. Lisäksi parlamentti antoi 9. kesäkuuta 2022 [päättölauselman](#) tiedotusvälineiden vapauden ja toimittajien turvallisuuden loukkauksista Georgiassa. Tässä asiakirjassa jäsenet tuomitsivat Georgian unelma -puolueen ja sen perustajan, oligarkki Bidzina Ivanišvilin tekemän sääntelyvallankaappauksen ja ilmaisivat pettymyksensä maan tiedotusvälineiden tilanteen merkittävään heikkenemiseen.

Kahdenvälisiä parlamenttien välisiä suhteita kehitetään [parlamentaarisessa kumppanuusvaliokunnassa](#), joka piti viimeisimmän kokouksensa 8. kesäkuuta 2023. Osallistajat totesivat teknisten asioiden yhdenmukaistamisen edistyneen, mutta Euroopan parlamentin jäsenet pitivät valitettavana oikeusvaltioperiaatteessa, oikeuslaitoksen riippumattomuudessa ja tehokkuudessa, työlainsäädännössä ja syrjimättömyydessä havaittua taantumista. He kehottivat georgialaisia kumppaneitaan tekemään yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan sidosryhmien kanssa komission määrittelemien 12 tärkeimmän painopisteen edistämiseksi. He panivat myös merkille miehitettyjen alueiden entisestään heikentyneen ihmisoikeustilanteen.

Parlamentti antoi 14. joulukuuta 2022 [EU:n ja Georgian assosiaatiosopimuksen täytäntöönpanoa](#) koskevan päätöslauselman, jonka pohjana olleen mietinnön oli laatinut pysyvä esittelijä Sven Mikser (S&D, Viro). Jäsenet panivat merkille Georgian jatkuvat uudistukset, mutta kehottivat ottamaan kansalaisyhteiskunnan toimijat järjestelmällisemmin mukaan päätöksentekoon ja pitivät valitettavana oikeusvaltioperiaatteen taantumiskehitystä, erityisesti politisoituneen oikeudenkäytön tapauksia.

Parlamentti on antanut myös kaksi kriittistä päätöslauselmaa, nimittäin [tiedotusvälineiden vapauten kohdistuvista loukkauksista ja toimittajien turvallisuudesta Georgiassa](#) (9. kesäkuuta 2022) ja [Georgian entisen presidentin Mikheil Saakašvilin tilanteesta](#) (15. helmikuuta 2023).

Georgia on ollut parlamentin demokratiatukitoimien kannalta ensisijainen maa vuodesta 2017 lähtien. Georgia on kuitenkin toistuvasti kieltäytynyt osallistumasta parlamentaarisen valvontamekanismin käyttöä koskevaan yhteistyöohjelmaan tai Jean Monnet -vuoropuheluun, jossa voitaisiin käsitellä pitkäaikaista poliittista polarisoitumista koskevaa ongelmaa. Tämän vuoksi Euroopan parlamentti on joutunut supistamaan tavoitteitaan, kunnes Georgian parlamentaarinen enemmistö omaksuu rakentavamman asenteen.

B. Vaalitarkkailu

Georgia on ottanut vastaan parlamentti- ja presidentinvaaleja sekä paikallisvaaleja tarkkailleita Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) valtuuskuntia vuodesta 1995 lähtien. Etyjin alueella vallitsevan käytännön mukaisesti Euroopan parlamentin tarkkailijat on otettu mukaan Etyjin/ODIHR:n valtuuskuntiin. Viimeisin vaalitarkkailuvaltuuskunta lähetettiin Georgiaan vuonna 2021 tarkkailemaan paikallisvaaleja. Kansainväliset tarkkailijat [totesivat](#), että paikallisvaalit sujuivat yleisesti ottaen hyvin, mutta ne pidettiin pitkittyneen poliittisen kriisin ja kärjistyneen polarisoitumisen vallitessa. Vaaleja haittasivat myös toistuvat väitteet laajalle levinneestä pelottelusta, äänten ostamisesta, ehdokkasiin ja äänestäjiin kohdistuvasta painostuksesta sekä epätasapuolisista toimintaedellytyksistä.

ARMENIA

Armenian suhteet EU:hun perustuvat [kokonaisvaltaiseen ja tehostettuun kumppanuussopimukseen](#), joka allekirjoitettiin marraskuussa 2017 ja tuli kokonaisuudessaan voimaan 1. maaliskuuta 2021. Kumppanuussopimus, joka korvasi aiemman, vuonna 1999 tehdyn kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen, syventää kahdenvälisiä suhteita useilla aloilla ja varmistaa samalla yhteensopivuuden Armenian Euraasian talousunionin jäsenyyden kanssa. EU27, jonka osuus Armenian kokonaiskaupasta oli noin [16 prosenttia](#) vuonna 2022, on maan toiseksi suurin kauppakumppani Venäjän jälkeen. EU:n ja Armenian suhteiden dynaamisen kehittymisen ja yhteisiin arvoihin perustuvien suhteiden syventämiseen liittyvän molemminpuolisen edun pohjalta osapuolet sopivat helmikuussa 2024 alkavansa laatia uutta EU:n ja Armenian kumppanuusohjelmaa, jolla edistetään kunnianhimoisempaa yhteistyötä kaikilla aloilla.

Armenian poliittinen tilanne muuttui radikaalisti toukokuussa 2018, kun rauhanomaiset katumielenosoitukset nostivat oppositiojohtaja Nikol Pašinjanin valtaan nk. samettivallankumouksen myötä. Uusi hallitus aloitti kunnianhimoisen uudistusohjelman muun muassa oikeusvaltion, avoimuuden ja korruption torjunnan aloilla. Kesäkuussa 2021 pidetyissä ennenaikaisissa parlamenttivaaleissa tämä suuntaus sai vahvistuksen, sillä hallitseva kansalaissopimuspuolue sai 54 prosenttia äänistä huolimatta sisäpoliittisesta vastustuksesta ja merkittävästä humanitaarisista haasteista, jotka johtuivat maan tappiosta toisessa Vuoristo-Karabahin sodassa vuonna 2020.

Azerbaidžanin aloittama kuuden viikon sota oli merkittävin väkivaltaisuuksien puhkeaminen maiden välisessä pitkittyneessä konfliktissa sitten vuoden 1994 tulitauon. Sota päättyi Venäjän välittämään tulitaukoon 9. marraskuuta 2020, jolloin armenialaiset menettivät määräysvallan osassa Vuoristo-Karabahia sekä läheisillä Azerbaidžanin alueilla, joita Armenia oli miehittänyt 26 vuoden ajan. Vuoristo-Karabah on entinen neuvosto-Azerbaidžaniin kuulunut autonominen alue, jonka asukkaat olivat etnisesti armenialaisia ja joka oli Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen tunnustamaton de facto -valtio. Jännitteet saavuttivat uuden huippunsa sen jälkeen, kun Azerbaidžan hyökkäsi Armenian tasavallan (ei siis Vuoristo-Karabahin) alueella sijaitseviin kohteisiin syyskuussa 2022. Lisäksi Azerbaidžan saartoi Vuoristo-Karabahia

yhdeksän kuukauden ajan, mikä johti vaikeaan humanitaariseen tilanteeseen. Lopulta 19. syyskuuta 2023 se käynnisti sotilaallisen hyökkäyksen aluetta vastaan, mikä johti satoihin kuolonuhreihin, armenialaisten de facto -valtion tappioon ja lopulta sen lakkauttamiseen. Koko paikallinen väestö, joka koostui yli 100 000:sta Karabahin armenialaisesta, pakeni Armeniaan muutaman päivän kuluessa.

EU on jatkuvasti lisännyt yhteistyötään Armenian kanssa ja kasvattanut tukeaan, jolla maata autetaan vastaamaan erityisesti konfliktiin liittyviin lukuisiin haasteisiin, kuten pakolaistilanteeseen. EU tukee Armeniaa pääasiassa Globaali Eurooppa -välineestä, josta sille osoitettiin noin 180 miljoonaa euroa kaudella 2021–2024. Tukitoimissa keskitytään erityisesti maan selviytymiskyvyn kehittämiseen sekä jatkuvaan tukeen uudistuksille demokratian ja oikeusvaltion vahvistamiseksi. Osalla tästä rahoituksesta tuetaan EU:n Armeniaa koskevaa talous- ja investointisuunnitelmaa. Siihen sisältyy avustus-, laina- ja lainatakauspaketti, josta voidaan saada liikkeelle noin 2,6 miljardia euroa julkisina ja yksityisinä investointeina. EU vahvistaa horjumattoman tukensa Armenian suvereniteetille, demokratialle, alueelliselle koskemattomuudelle ja sosioekonomisen palautumiskyvyn kehittämiseksi ja on siksi sitoutunut esittämään 270 miljoonan euron suuruisia palautumis- ja kasvusuunnitelmaa Armenialle kaudella 2024–2027.

Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan välityksellä EU on osallistunut aktiivisesti pyrkimykseen löytää neuvotteluratkaisu Armenian ja Azerbaidžanin konfliktiin. Se on painottanut, että ratkaisun on perustuttava alueellisen koskemattomuuden vastavuoroisen tunnustamisen ja kansainvälisesti tunnustettujen rajojen loukkaamattomuuden periaatteisiin, jotka perustuvat vuonna 1991 annettuun Almatyn julistukseen. Unioni korostaa myös, että Karabahin armenialaisten oikeuksien ja turvallisuuden suojeleminen on varmistettava, jotta heidän vapaaehtoinen ja turvallinen paluunsa voidaan mahdollistaa. Helmikuusta 2023 lähtien EU:n siviilitarkkailijoita on lähetetty Armenian kutsusta Azerbaidžanin vastaiselle rajalle osana [Armeniassa toteutettavaa EU:n operaatiota](#), joka on osoittautunut keskeiseksi alueen turvallisuuden varmistamisessa.

A. Euroopan parlamentin kanta ja parlamenttien välinen yhteistyö

Euroopan parlamentti on tukenut lujasti Armenian demokratiaa ja rauhanomaisen ratkaisun löytämistä pitkään jatkuneeseen konfliktiin Azerbaidžanin kanssa. Parlamentti antoi [maaliskuussa 2023](#) kattavan päätöslauselman EU:n ja Armenian suhteista ja samalla vahvan viestin maan demokraattisten uudistusten tukemisesta, kahdenvälisen suhteiden syventämisestä ja EU:n lisääntyneestä sitoutumisesta turvallisuuteen erityisesti Armeniassa toteutettavan EU:n operaation ja välitystoimien avulla. [Lokakuussa 2023](#) parlamentti ”tuomitsi mitä jyrkimmin Azerbaidžanin harkitun ja perusteettoman sotilaallisen hyökkäyksen Vuoristo-Karabahin armenialaisia vastaan” ja kehotti lisäämään merkittävästi EU:n Armenialle antamaa apua vastauksena pakolaisvirtoihin, Azerbaidžanin uhkauksiin ja Venäjän horjuttamispyrkimykseen. Se vaati EU:lta päättäväisiä vastauksia Azerbaidžanin toimiin, muun muassa kohdennettuja pakotteita ja suhteiden kattavaa uudelleentarkastelua. [Maaliskuussa 2024](#) antamassaan päätöslausemassa parlamentti suhtautui erittäin myönteisesti Armenian kiinnostukseen luoda tiiviimmät suhteet EU:hun todeten, että ”jos Armenia on kiinnostunut ehdokasvaltion aseman hakemisesta ja jatkaa demokratiaansa vahvistavia kestäviä uudistuksia, tämä voisi johtaa EU:n ja Armenian

suhteiden muutosvaiheeseen”. Aiemmissä päätöslauselmissaan [tammikuussa 2023](#) parlamentti tuomitsi jyrkästi Azerbaidžanin syyskuussa 2022 tekemän sotilaallisen hyökkäyksen ja sen, että Azerbaidžan on saartanut laittomasti Lachinin käytävän, ja [piti valitettavina](#) saarron humanitaarisia seurauksia. [Maaliskuussa 2022](#) antamassaan päätöslauselmassa parlamentti tuomitsi jyrkästi Azerbaidžanin jatkuvat toimet armenialaisen kulttuuriperinnön hävittämiseksi ja sen olemassaolon kiistämiseksi Vuoristo-Karabahissa ja sen ympäristössä. Parlamentti antoi [toukokuussa 2021](#) päätöslauselman, jossa se vaati vapauttamaan välittömästi ja ehdoitta kaikki armenialaiset sotavangit ja muut Azerbaidžanin yhä vangittuna pitämät henkilöt. Vuoden 2020 Vuoristo-Karabahin sodan jälkeen parlamentti antoi [tammikuussa 2021](#) päätöslauselman, jossa se ilmaisi pettymyksensä siihen, ”että vallitsevaan tilaan tehtiin muutoksia sotilaallisella voimankäytöllä rauhanomaisten neuvottelujen sijasta”, ja korosti, että ”asiassa on vielä löydettävä kestävä ratkaisu”. Se toisti myös, että kestävä ratkaisu koskevien neuvottelujen olisi perustuttava voimankäytöstä pidättäytymistä, alueellista koskemattomuutta sekä kansojen yhtäläisiä oikeuksia ja itsemääräämisoikeutta koskeviin periaatteisiin, joihin Etyjin Minskin ryhmän peruseriaatteet pohjautuvat. Parlamentti antoi [vuonna 2015](#) päätöslauselman armenialaisten kansanmurhan satavuotismuistopäivästä.

Parlamenttien kahdenvälisiä suhteita kehitetään [parlamentarisessa kumppanuusvaliokunnassa](#), joka piti viimeisimmän kokouksensa [maaliskuussa 2023](#). Johtavat parlamentin jäsenet ovat julkaisseet Armenian tilanteen johdosta useita [julkilausumia](#), korostaneet erityisesti tarvetta kattavaan neuvotteluratkaisuun konfliktissa ja tuoneet esiin huolenaiheita, jotka koskevat esimerkiksi sitä, kuinka Azerbaidžan on saartanut Vuoristo-Karabahin ja ottanut sen haltuun asevoimin, sekä rajavälikohtauksia ja hyökkäyksiä, armenialaisvankeja, jalkaväkimiinoja, provosoivaa retoriikkaa, humanitaarisen avun perillepääsyä ja kulttuuriperinnön suojelua.

B. Vaalitarkkailu

Armenia on ottanut vastaan Euroopan parlamentin vaalitarkkailijoita osana Etyjin/ODIHR:n valtuuskuntaa useita kertoja, myös maassa järjestettyjen ennenaikaisten parlamenttivaalien yhteydessä vuonna 2018. Vuoden 2018 vaaleista esitettiin myönteinen arvio, jonka mukaan vaalit oli järjestetty hyvin ja säännönmukaisesti. Vuoden 2018 vaaleissa oli hyvin vähän, ja parlamentin valtuuskunta [totesi](#), että väärinkäytökset vaaleissa olivat vähentyneet merkittävästi. Covid-19-pandemian vuoksi parlamentti ei pystynyt tarkkailemaan kesäkuussa 2021 järjestettyjä vaaleja, mutta parlamentin jäsenet [panivat merkille](#) Etyjin/ODIHR:n yleisesti myönteisen arvion.

AZERBAIDŽAN

EU:lla ja Azerbaidžanilla on ollut [kumppanuus- ja yhteistyösopimus](#) vuodesta 1999. Neuvottelut laajennetusta sopimuksesta aloitettiin helmikuussa 2017, mutta ne eivät toistaiseksi ole tuottaneet tulosta. EU on Azerbaidžanille merkittävä kauppakumppani. EU:n osuus Azerbaidžanin kokonaiskaupasta vuonna 2022 oli noin [52 prosenttia](#), ja se muodostui pääasiassa öljyn ja kaasun viennistä EU:hun (nettomassana noin [4,1 prosenttia EU:n öljyn ja 3,7 prosenttia kaasun tuonnista](#)). Azerbaidžanin maakaasun vienti EU:hun alkoi joulukuussa 2020 sen jälkeen, kun eteläistä kaasukäytävää koskeva

hanke oli saatu päätökseen. Heinäkuussa 2022 EU ja Azerbaidžan ilmoittivat aikovansa kaksinkertaistaa eteläisen kaasukäytävän kapasiteetin vuoteen 2027 mennessä.

Azerbaidžan oli Economist Intelligence Unitin vuoden 2022 demokratiaindeksissä 167 maan joukosta [sijalla 134](#), ja vuotta 2023 koskevan Freedom in the World -raportin luokituksen mukaan se ei ole vapaa maa ("[not free](#)"). Tällä hetkellä viidennellä kaudellaan presidenttinä toimivasta İlhan Alijevistä tuli isänsä Heydar Alijevin seuraaja vuonna 2003. Vuonna 2017 hän nimitti vaimonsa Mehriban Alijevan vastaperustettuun ensimmäiseen varapresidentin virkaan. [Heinäkuussa 2023](#) julkaistun viimeisimmän ihmisoikeuksia ja demokratiaa maailmassa koskevan EU:n vuosikertomuksen mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien turvaamisen ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen tilanne Azerbaidžanissa on edelleen huolestuttava. Tämä koskee erityisesti puutteita oikeuslaitoksen riippumattomuudessa, rajoituksia perusvapauksien toteutumisessa, mukaan lukien sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, sekä ihmisoikeuksien puolustajiin, kansalaisaktivisteihin, toimittajiin ja poliittisen opposition aktivisteihin kohdistuvaa pelottelua, pidätyksiä, vangitsemisia ja oikeudenkäyntejä. Uusi poliittisia puolueita koskeva laki on rajoittanut poliittista moniarvoisuutta entisestään.

Azerbaidžanin voitto sen syyskuussa 2020 aloittamassa kuusiviikkoisessa Vuoristo-Karabahin sodassa Armeniaa vastaan on vahvistanut edelleen presidentti Alijevin asemaa. Azerbaidžan sai 9. marraskuuta 2020 solmitun tulitauon seurauksena takaisin valvontaansa Vuoristo-Karabahin lähialueet, joita Armenian joukot olivat miehittäneet yli 26 vuoden ajan, mikä avasi mahdollisuuden satojen tuhansien maan sisäisten pakolaisten paluulle tulevaisuudessa. Se otti myös hallintaansa osan Vuoristo-Karabahista itsestään. Vuoristo-Karabah on entinen autonominen alue, joka on kansainvälisesti tunnustettu osaksi Azerbaidžania mutta jonka asukkaat ovat etnisiä armenialaisia. Azerbaidžan saartoi jäljelle jääneitä Vuoristo-Karabahin osia yhdeksän kuukauden ajan, mikä johti vaikeaan humanitaariseen tilanteeseen. Lopulta se käynnisti syyskuussa 2023 sotilaallisen hyökkäyksen aluetta vastaan. Hyökkäys johti armenialaisten de facto -valtion tappioon ja lopulta sen lakkauttamiseen. Koko paikallinen väestö, joka koostui yli 100 000:sta Karabahin armenialaisesta, pakeni Armeniaan muutaman päivän kuluessa. Azerbaidžan käynnisti syyskuussa 2022 hyökkäykset myös muille Armenian alueille. Sodan vaarallinen eskaloituminen herätti pelkoa joukkojen etenemisestä Vuoristo-Karabahia kauemmaksi.

EU on osallistunut aktiivisesti pyrkimyksiin löytää neuvotteluratkaisu Armenian ja Azerbaidžanin konfliktiin erityisesti Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan välitystoiminnan avulla. Unioni painottaa, että on tarpeen varmistaa suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden vastavuoroinen kunnioittaminen, jatkaa valtioiden välisen rajan määrittämistä ja varmistaa Karabahin armenialaisten oikeuksien ja turvallisuuden suojeleminen, jotta heidän vapaaehtoinen ja turvallinen paluunsa voidaan mahdollistaa. Armeniaan on helmikuusta 2023 lähtien lähetetty EU:n tarkkailijoita alueellisen turvallisuuden edistämiseksi. Azerbaidžan ei kuitenkaan ole suostunut EU:n tarkkailijoiden lähettämiseen sen puolelle rajaa.

A. Euroopan parlamentin kanta ja parlamenttien välinen yhteistyö

Parlamentti antoi [maaliskuussa 2023](#) EU:n ja Azerbaidžanin suhteita koskevan kattavan päätöslauselman, jossa se ilmaisi syvän huolensa siitä, että ihmisten perusoikeuksia

rikotaan Azerbaidžanissa järjestelmällisesti ja laajasti, mikä vaikuttaa kansalaisten vapautta ja turvallisuutta koskeviin oikeuksiin. Se korosti, että EU:n ja Azerbaidžanin välisen yhteistyön jatkamisen ehdoksi on asetettava se, että maa edistyy tehokkaasti ja konkreettisesti kansainvälisten normien ja kansainvälisten sitoumusten noudattamisessa ja että kaikkien poliittisten vankien vapauttaminen on välttämätön edellytys EU:n ja Azerbaidžanin väliselle uudelle kumppanuussopimukselle. Samalla parlamentti suhtautui myönteisesti Azerbaidžanin humanitaariseen apuun Ukrainalle ja tunnusti Azerbaidžanin roolin fossiilisten polttoaineiden tuottajana EU:lle. Päätöslauselmassa myös tuomittiin jyrkästi Azerbaidžanin syyskuussa 2022 tekemä sotilaallinen hyökkäys ja Lachinin käytävän saartaminen ja kehoitettiin Azerbaidžania noudattamaan erityisesti Kansainvälisen tuomioistuimen tuomiota saarrosta ja sallimaan Armeniaan lähetettyjen EU:n tarkkailijoiden läsnäolo Azerbaidžanin puolella rajaa.

[Lokakuussa 2023](#) parlamentti tuomitsi "mitä jyrkimmin Azerbaidžanin harkitun ja perusteettoman sotilaallisen hyökkäyksen" Vuoristo-Karabahin armenialaisia vastaan ja vaati EU:lta päättäväisiä vastauksia Azerbaidžanin toimiin, muun muassa kohdennettuja pakotteita, EU:n ja Azerbaidžanin laajennettua kumppanuussopimusta koskevien neuvottelujen keskeyttämistä, energia-alan yhteisymmärryspöytäkirjan soveltamisen keskeyttämistä ja suhteiden kattavaa uudelleentarkastelua. Aiemmissä päätöslauselmissaan tammikuussa 2023 parlamentti [tuomitsi](#) jo jyrkästi Azerbaidžanin syyskuussa 2022 tekemän sotilaallisen hyökkäyksen ja Lachinin käytävän laittoman saartamisen, ja [piti valitettavina](#) sen humanitaarisia seurauksia. [Maaliskuussa 2022](#) antamassaan päätöslauselmassa parlamentti tuomitsi jyrkästi Azerbaidžanin jatkuvat toimet armenialaisen kulttuuriperinnön hävittämiseksi ja sen olemassaolon kiistämiseksi Vuoristo-Karabahissa ja sen ympäristössä. Parlamentti antoi [toukokuussa 2021](#) päätöslauselman, jossa se vaati vapauttamaan välittömästi ja ehdoitta kaikki armenialaiset sotavangit ja muut Azerbaidžanin yhä vangittuna pitämät henkilöt.

Parlamentti otti [syyskuussa 2023](#) antamassaan päätöslauselmassa esiin poliittisen vangin Gubad Ibadoghlun tapauksen ja kehotti Azerbaidžanin viranomaisia "vapauttamaan kaikki poliittiset vangit, riippumattomat toimittajat ja ihmisoikeuksien puolustajat, luopumaan kaikista heitä vastaan poliittisin perustein nostetuista syytteistä ja lopettamaan sortotoimet maan ulkopuolella". [Vuonna 2019](#) parlamentti antoi päätöslauselman, jossa se kehotti vapauttamaan välittömästi korruptiota vastustavan bloggaajan Mehman Huseynovin ja muut poliittiset vangit. Azerbaidžanin rahanpesua ("Azerbaijani Laundromat") koskevien paljastusten johdosta se tuomitsi jyrkästi [vuonna 2017](#) Azerbaidžanin ja muiden kolmansien maiden itsevaltaisten hallintojen pyrkimykset vaikuttaa EU:n päättäjiin laittomin keinoin.

Virallisia parlamenttien välisiä suhteita jatkettiin vuonna 2016 neljän vuoden tauon jälkeen, ja viimeisin [parlamentaarinen yhteistyövaliokunta](#) kokoontui joulukuussa 2021. Johtavat parlamentin jäsenet ovat julkaisseet Azerbaidžanin tilanteen johdosta useita [julkilausumia](#), korostaneet erityisesti tarvetta kattavaan neuvotteluratkaisuun konfliktissa ja tuoneet esiin huolenaiheita, jotka koskevat esimerkiksi Vuoristo-Karabahin saartoa ja sen ottamista haltuun asevoimin, sekä rajavälikohtauksia ja hyökkäyksiä, armenialaisvankeja, jalkaväkimiinoja, provosoivaa retoriikkaa, humanitaarisen avun perillepääsyä ja kulttuuriperinnön suojelua.

B. Vaalitarkkailu

Azerbaidžan on ottanut vastaan Euroopan parlamentin vaalitarkkailijoita osana Etyjin/ODIHR:n valtuuskuntaa. Koska kansainvälisten vaatimusten on katsottu jääneen täyttymättä kaikissa maassa järjestetyissä vaaleissa, joissa tarkkailijoita on ollut, eikä suosituksia ole edelleenkään pantu täytäntöön, parlamentti päätti olla lähettämättä tarkkailijoita vuoden 2015 parlamenttivaaleihin ja vuoden 2018 presidentinvaaleihin, eikä sitä kutsuttu tarkkailemaan vuoden 2020 parlamenttivaaleja eikä vuoden 2024 presidentinvaaleja. Vuoden 2024 presidentinvaaleihin lähetetty ODIHR:n valtuuskunta [totesi](#), että vaalit pidettiin "rajoittavassa ympäristössä" ja että niitä leimasivat kriittisten äänten tukahduttaminen ja poliittisten vaihtoehtojen puuttuminen. Se pani myös merkille, että riippumattomien tiedotusvälineiden, kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten puolueiden toimintatila kaventui jatkuvasti. Lisäksi se totesi, että yhdistymis- ja sananvapauden sekä rauhanomaisen kokoontumisvapauden pitkäaikaiset ja vakavat rajoitukset sekä lainsäädännössä että käytännössä ovat vastoin normeja, jotka määrittävät aidosti demokraattisia vaaleja.

Joanna Placzek / Michal Jiráček
04/2024